
DOCUMENTACIÓ

Els estudis sobre premsa a la Catalunya Nord

Pere Verdaguer

Université de Perpignan. Faculté des Sciences Humaines, Juridiques,
Économiques et Sociales.
52, Av. de Villeneuve. 66860 (Perpinyà). França

Rebut: desembre/1996

Resum

Repàs detallat de les principals obres de referència i d'aquells altres estudis de qualitat que permeten resseguir l'evolució de la premsa des dels seus orígens històrics fins als nostres dies a la Catalunya Nord. A més, l'autor contextualitza les referències a les quals al·ludeix alhora que assenyala quin ha estat en cada època el desenvolupament de la llengua catalana, i també les publicacions més destacades en relació amb el periodisme de les terres catalanes dins de l'Estat francès.

Paraules clau: Història de la premsa, Catalunya Nord, premsa i periodisme.

Abstract. *Studies of the Press in Northern Catalonia*

The article reviews the principal reference works and other academic studies which can be used to trace the evolution of the press in Northern Catalonia from its origins to the present day. A context is provided for each reference, and the article points out the development of the Catalan language at each point in history through reference to significant journalistic publications in the Catalan speaking part of France.

Key words: history of the press, Northern Catalonia, press and journalism.

Existeixen un cert nombre de treballs sobre la premsa a la Catalunya Nord realitzats per persones serioses i competents. I per exemple dues bibliografies pràcticament exhaustives que són la de Pere Vidal i Josep Calmette del 1906, i l'altra de René Noëll, publicada per *Terra Nostra* i que comprèn dels orígens fins a l'any 1980.

La *Bibliographie roussillonnaise*, de Vidal i Calmette

La *Bibliographie roussillonnaise*, de Vidal i Calmette, la més antiga, dedica la seva primera part als catàlegs, als periòdics anuals, a les revistes i als diaris. Entre les publicacions anuals (19), citem el *Calendari Curiós y Útil o Almanac Rossellonès* que Guillem Agell va publicar el 1791 a Tuïr, el mestre que va pro-

moire, d'altra banda, el moviment neoclàssic rossellonès que girava entorn del prior de Sant Miquel de Cuixà, Miquel Ribes. Quan Agell passà a viure a Perpinyà, el seu *Almanac* es va publicar a la Fidelíssima Vila. Citem també l'*Almanach de l'Indépendant des Pyrénées Orientales, Administratif, Commercial et historique*, aquest en francès, que va començar a publicar-se el 1872, i que el 1906 encara durava. Era una publicació del famós diari *L'Indépendant*, que ha celebrat darrerament el seu cent cinquantè aniversari. Hi ha encara el *Bulletin de la Société d'Agriculture, Arts et Commerce des Pyrénées Orientales*, de la família de l'erudit Josep Tastu, i el *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire*, la SASL, la societat més antiga d'aquest tipus del país, ja que va començar a publicar els seus treballs el 1835 i encara té una activitat avui dia, i continua publicant anualment els cicles de les seves conferències.

El treball cita dotze revistes, entre les quals *La Il·lustració Catalana*, per bé que no es publicava a Perpinyà sinó a Barcelona; la inclou, però, a causa dels articles que la publicació dedicava al Rosselló. Parla també de *La Clavellina. Revue Littéraire du Roussillon Paraissant le 15 de Chaque Mois*, que va sortir del 1896 al 1902. El 1903 va fusionar amb la *Revue Provinciale du Languedoc et du Roussillon*, que es publicava a Tolosa. Entre les dotze figura també *La Semaine Religieuse du Diocèse de Perpignan*, que havia començat el 1869 i que continuava sortint.

Els diaris eren els més nombrosos: els autors en comptabilitzen cent vint. El més vell, *Affiches, Annonces et Avis Divers de la Province du Roussillon*, és del 1776. Entre els altres citem *Le Journal des Pyrénées Orientales*, que primer sortia dues vegades la setmana i després, cada dia; va durar del 1831 al 1876. *Le Publicateur du Département des Pyrénées Orientales* surt del 1832 al 1837, és a dir, sis anys plens. *L'Indépendant des Pyrénées Orientales* comença a sortir l'1 de gener de 1846, es para, prohibit pel poder, durant vint anys, del 1848 al 1868, després torna fins al 1944 en què, acusat de col·laboracionisme, és substituït durant un temps per *Le Républicain* abans de recuperar els seus drets. És avui dia el diari amb més penetració del país.

Vidal i Calmette parlen del famós *Le Roussillon*, reialista, que va començar a sortir el 2 de maig de 1876 a la impremta Latrobe i que es va comprometre per les seves posicions favorables a Vichy durant la Segona Guerra Mundial. Abunden els diaris polítics, de partit. I també els satírics i els humorístics com *Le Pompier des Coulisses*, que surt el 1864, *Le Pot-Pourri* (1872), *Le Passe-Partout* (1882), i, en català, *Al Galliner*, *L'As de Bastous*, *El Pallagostí*... Hi havia un setmanari femení en català: *Lou Journal de la Traseta*, *Gazeta de las Donas. Pareix cada Dioumenge* (1886). Trobem un antecedent de la *Tramontane*, de Carles Bauby, en *La Tramontane*, de 1887. La creació de l'escola primària obligatòria amb les lleis de Jules Ferry afavoreix l'aparició del *Réveil des Instituteurs et des Institutrices des Pyrénées Orientales* el 1890. Perpinyà no té pas l'exclusiva de les publicacions; en aquell moment la desproporció entre la capital i les altres viles no era pas tan gran com avui: *Le Courrier de Céret*, *Gazette d'Amélieles-Bains* surt el 1878; *Le Canigou*, *Journal de Prades et des Pyrénées Orientales* surt el 1878 també; *Agly*, de Ribesaltes, surt el 1883; la *Gazette de Vernet-les-Bains et du Canigou* surt el 1903.

La *Bibliographie roussillonnaise*, de R. Noëll

Es tracta de quatre volums. No surten pas per ordre cronològic. Nosaltres els explicarem, tanmateix, cronològicament. El primer, que va dels orígens al 1906 com el treball de Vidal i Calmette, va sortir el 1976. La primera part consta de documents, inventaris d'arxius, catàlegs i manuscrits, de bibliografia, de diaris i periòdics, d'arxius, biblioteques i museus. Ens interessa la bibliografia que menciona treballs de Léon Clugnet, de Pere Vidal, publicats a *Journal Commercial Illustré des Pyrénées Orientales* en diversos números del 1897 al 1900; d'Albert Salsas, publicats a *L'Indépendant*; de Paul Masnou; de Bernard Palustre; de Josep Calmette i d'Alphonse Talut. La part dedicada als diaris i periòdics, la més important, conté 174 entrades i és, doncs, més completa que la de Vidal i Calmette.

El segon volum, que va del 1906 al 1940, surt el 1973. Es tracta d'una època particularment activa de la vida intel·lectual a la Catalunya Nord, sobretot al començament del segle, en particular gràcies a l'equip de la *Revue Catalane*, entorn de Joan Amade i Lluís Pastre. Correspon també als començaments de la *Colla del Rosselló*, d'Horaci Chauvet, i dels Jocs Florals de la Ginesta d'Or, de Carles Grandó. El final coincideix amb la revifalla, ja polititzada, de *Nostra Terra*, amb Alfons Mias i el jovent que serà determinant després de la Segona Guerra Mundial. L'economia és la mateixa que la del primer volum. Als documents i inventaris d'arxius hi ha els d'Elna, d'Henry Aragon, els de l'abat Jean Sarrete, de Lluís Pastre, de l'abat Jean Capeille, de Josep Sebastià Pons, publicats en revistes com *La Veu del Canigó*, *Ruscino*, la *Revue Catalane*, la *Revue Historique et Littéraire du Diocèse de Perpignan*, etc. La part de diaris i revistes consta de 125 entrades, que ressenyen publicacions polítiques i locals, com *Le Radical des Pyrénées Orientales*, *Le Catalan. Journal d'Union Radicale-socialiste* (aquests dos partits són majoritaris al país durant tot el segle XIX i la primera part del XX), *Le Réveil Libéral de l'Arrondissement de Prades*, *La Côte Vermeille. Revue Mensuelle, Religieuse, Historique et Littéraire des Paroisses du Doyenné d'Argelès-sur-Mer*, *Les Albères*, *Le Petit Arlésien*, *La Revue de Cerdagne*, etc. Però també hi figuren les nombroses revistes en llengua catalana o bilingües i les publicacions literàries en francès que van representar entorn d'Albert Bausil i de Charles Trenet un moviment important, el primer moviment important en aquesta matèria de tota la història del país. Parlem de: la *Revue Catalane*, *Le Cri Catalan*, *La Veu del Canigó*, *La Barratina*, *Ruscino*, *Rialles*, *Montanyes Regalades*, de Juli Delpont i Lluís Barrière; *L'Étincelle*, *Le Coq Catalan*, la *Tramontane*, de Carles Bauhy, que comença el 1917 i que serà una de les publicacions més importants d'aquest segle; *La Renaissance Catalane*, d'Albert Janicot; *Le Tànor*, *L'Almanach Català Rossellonès de la Veu del Canigó*, *L'Eveil Catalan*, també d'Albert Janicot; *Vallespir*; *Lo Mestre d'Obres*, revista mensual del sindicat dels arquitectes dels Pirineus Orientals, amb Fèlix Mercader; *Le Cri Cérétan*, *El Reguinaire*, de Tuïr; *Les Tréteaux*, de G. Sicre; *Nostra Terra*, d'Alfons Mias; *Le Travailleur Catalan*, setmanari, òrgan del PCF local, que encara surt avui dia; *Somatent*, òrgan del Partit Populaire Français...

El número tres de la bibliografia de Noëll comprèn dels anys 1940 al 1960 i va ser publicat el 1969; és a dir, que va ser el primer a sortir. S'interessa per l'època més baixa de l'activitat intel·lectual a la Catalunya Nord, tant a nivell català (entre el 1945 i el 1955 les famílies abandonen la llengua catalana per adoptar el francès) com a nivell francès. Entre els dinou documents d'arxius apareixen els de Marcel Robin, de Pere Ponsich, de Maties Delcor, de Jean-Gabriel Gigot, director dels arxius departamentals, que publica la revista *CERCA*. La revista *CERCA* és, d'altra banda, la més citada en aquest apartat. A la bibliografia apareixen els noms de Georges Claustres, Marcel Durliat, Enric Guiter, Eugène Schmidt (bibliotecari de la Biblioteca Municipal de Perpinyà), Henry Noëll... Els diaris i les revistes es redueixen a 26 entrades. Hi figura *Le Républicain du Midi*, que del 1944 al 1950 va substituir *L'Indépendant*, compromès durant l'ocupació alemanya. Hi figura *Chanteclair*, òrgan dels combatents presoners de guerra; *L'Agri*, òrgan professional progressista del món agrícola; *Madeloc*, revista d'Albert Janicot; *Catalan*, de Jo Ginestou; *Etudes Roussillonaises*, la gran revista d'investigació dirigida per Annie de Pous i on pren una importància cabdal Pere Ponsich; *Aigua Clara*, la primera forma que pren, al col·legi d'Illa de Tet, la revista de Ramon Gual *Terra Nostra*; *La tour Latine*, de Lucien Vilar; *Sources Vives* i la ja anomenada *CERCA*.

D'altres noms apareixen a la rúbrica d'arxius, de biblioteques, de museus i de societats sàvies: el de Victor Crastre, el de Cebrià Lloansi, el d'Andreu Vinas, el de René Argelliès, el de Roger Grau, el de Josep Deloncle —el creador del museu de la Casa Pairal del Castillet—, el de Michel Bouille, el de René Espeut...

El quart volum comprèn els dos decennis de 1960 a 1980 i va sortir el 1983. És el de la represa. La rúbrica de documents i d'inventaris d'arxius té 86 entrades. Hi pren una gran importància Jean-Gabriel Gigot, però hi figuren també René Noëll, Eugène Schmidt, Bernard Alart, Albert Cazes (aquest tant com Gigot), Maurice Iché, Yves Pérotin. La rúbrica de diaris i revistes té 216 entrades, absolutament desproporcionada amb allò que es produïa a l'època anterior; la represa és realment fulgurant. Hi ha, tanmateix, una disminució de les publicacions catalanes. Assenyallem les revistes *Terra Nostra*; *Sant Joan i Barres*, la revista del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans, la primera entitat catalanista que s'organitza després de la Segona Guerra Mundial; *Truc*, un setmanari satíric bilingüe que surt del 1974 al 1979; *La Falç*, publicació del «comitat rossellonès d'estudis i d'animació», que surt el 1970 amb Miquel Mayol, que crearà tres anys després el primer partit polític nord-català, l'Esquerra Catalana dels Treballadors; *La Nova Falç*, l'òrgan de l'Esquerra Catalana dels Treballadors; *Terres del Canigó*, butlletí mensual d'informació de la Mutualité Agricole; *La Font dels Savis*, *Font de Segre*, de Llo; l'*Almanac Català del Rosselló*, del GREC; *Aïnes*, annals del Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà; *Terres Catalanes*, que surt del 1971 al 1978, amb Ramon Boix; *Les Cahiers de Saint Michel de Cuixà*, *Revista Catalana*, de l'Institut Rossellonès d'Estudis Catalans, escindit del GREC, que surt del 1969 al 1980; *Massana*, d'André Capeille, a Argelès; *Cahiers des Amis du Vieil Ille*, amb Maurice Iché, revista creada el 1962 i que encara surt; *Conflent*, de Robert Lapassat, creat el 1961 i que actualment surt.

Bibliographie de la presse française politique et d'information

El 1979, a París, va sortir una bibliografia general que és la suma de les bibliografies departamentals, una obra col·lectiva empresa en relació amb les biblioteques i els arxius de França. És obra de la Bibliothèque Nationale. El volum dedicat a la Catalunya Nord és el núm. 66, té 74 pàgines i és molt ben fet. El signa Patrice Caillot, i conté un prefaci de Pierre Albert. És pràcticament exhaustiu entre les dues dates límits que s'imposa: del 1865 al 1944, i recull allò que hi ha a la Bibliothèque Nationale però també el que posseeixen la biblioteca i els arxius municipals de Perpinyà.

El llibre es divideix en tres parts: un prefaci on s'explica com s'ha treballat i com es presenten els resultats, un llistat alfabètic de les notes que constitueixen el cos de la publicació, amb un descriptiu a la vegada sobri i precís per ordre alfabètic dels titulars, i finalment una taula cronològica que reuneix any per any els títols que comencen en aquell moment, amb indicació del dia i del mes, i la data exacta del darrer número. Quan l'investigador no se n'ha pogut assabentar amb certitud, s'indica la data del darrer número que es posseeix.

Evidentment, el propòsit de l'empresa deixa de banda les revistes no polítiques i que no donen informació general.

***Trois siècles de la presse roussillonnaise*, de J.F. Brousse**

El 1963 un estudiant va realitzar un interessant estudi de la premsa de la Catalunya Nord sobre els tres darrers segles: *Trois siècles de la presse roussillonnaise*. Es tracta de Jean-François Brousse, i el seu treball és una memòria per a l'Institut Français de la Presse de la Universitat de París.

El treball està dividit en una dotzena de capítols, on l'autor dóna tota mena d'explicacions sobre les publicacions que estudia. És un treball menys formal que el precedent, i menys sistematitzat, però més agradable de llegir. Quan en va arribar un exemplar ciclostilat als arxius, Jean-Gabriel Gigot, l'arxiver, en va incloure excel·lents extrets a la seva revista *CERCA*, i en va remarcar el gran interès i en va desitjar la publicació.

***Répertoire de la presse nord-catalane*, de C. Riot**

La revista *Terra Nostra*, de la qual ja hem estudiat la *Bibliographie roussillonnaise*, de R. Noëll, també té entre les seves publicacions fora de sèrie *La presse roussillonnaise*. La premsa a Catalunya Nord, que duu el subtítol explicatiu *répertoire bibliographique des journaux, revues, almanachs et publications périodiques diverses*. Només té publicitat el primer volum, que va dels orígens al 1881 i és un treball de Clément Riot que va sortir el 1987. Clément Riot ha treballat per a la Bibliothèque Nationale en la iniciativa de la direcció del llibre i de la lectura al Ministeri de la Cultura. Va venir a microfilm la premsa rossellonesa, treball emprès per la Biblioteca Municipal de Perpinyà.

El llibre comença per fer una recensió dels treballs del mateix tipus i essencialment dels de Calmette i Vidal, Noëll, Callot i de la Biblioteca Universitària

de Perpinyà, i en subratlla les llacunes. Exposa el mètode de treball seguit per ell, i la bibliografia utilitzada. Assenyala l'obra de Joaquim Comet *L'imprimerie de Perpignan depuis les origines jusqu'à nos jours*, que va sortir al butlletí de la SASL el 1908. Explica els disset punts que estudia per a cada una de les publicacions: el títol, el subtítol, la numeració, la història bibliogràfica, el responsable, l'adreça, l'impressor, la periodicitat, les taules i publicacions annexes, el número o les col·leccions consultades, el format, les pàgines i les columnes, el preu, el tiratge i la difusió, diversos punts, la localització de les col·leccions i l'entrada o les entrades a l'índex de matèries. Evidentment, a cada publicació en concret totes aquestes dades no són pas forçosament conegudes.

El cos del treball és ocupat per les fitxes relatives a cada publicació. Són 292 pàgines d'un total de 367. La primera publicació comptabilitzada, les *Feuilles d'affiches de Roussillon*, és de 1760; la darrera, que porta el núm. 107, és relativa al diari *Le Socialiste*, que va sortir del 1881 al 1882. Per a la majoria de les publicacions l'autor reproduïu en reducció una o diverses pàgines, i en particular la primera, la qual cosa dóna un interès especial al seu recull, ja que podem fer-nos una idea precisa del diari i de la seva presentació.

A més a més el llibre conté una sèrie d'índexs preciosos. El primer és un índex dels impressors, amb el lloc de residència i les publicacions de les quals es van fer càrrec amb les dates d'impressió. El segon índex és de responsables, siguin gerents, editors, directors, redactors en cap, simples redactors, col·laboradors o propietaris. Per a cada nom, donat per ordre alfabètic, es precisa la seva qualitat, i el títol de la publicació. El tercer índex és temàtic i reuneix les rúbriques: cultural (educació, ciència, teatre), divers (administració, almanacs, calendaris i anuaris, anuncis, butlletí intern, butlletí parroquial, castellà, català, meteorològic), econòmica i professional (agricultura, exèrcit, comerç, duana, ensenyament, marina, viticultura), informació general, local, política (bonapartista, republicà, conservador, radical, radical socialista, Revolució Francesa, reialista, socialista), i religió. Cada rúbrica, amb les seves publicacions (dates i títols). L'índex cronològic segueix l'ordre del començament de les publicacions, en dóna el títol, la data del final i fa alguns comentaris, en particular quan la publicació es transforma. Finalment hi ha un índex alfabètic dels títols que precisa les dates i va acompanyat de comentaris.

Esperem amb impaciència els volums següents promesos per *Terra Nostra*.

Biblioteca Universitària de Perpinyà

La Biblioteca Universitària de Perpinyà va realitzar el 1983 un treball col·lectiu que és un catàleg dels periòdics conservats a les biblioteques i centres de documentació dels Pirineus Orientals.

Alguns articles

Entre els nombrosos articles publicats per diversos autors a les revistes a propòsit de les publicacions del país, citem «La presse en Roussillon: des origines a

1895», publicat per *L'Indépendant des Pyrénées Orientales* el 1895; «Au fil des ans. Journaux et revues littéraires en Roussillon», de Désiré Ponsaillé, publicat a *Madeloc*, núm. 21, any 1953 (és bastant breu); «La *Revue Catalane*, son programme, ses collaborateurs, ses amis», publicat per la *Revue Catalane* el 1920 sense nom d'autor; *CERCA* del 1964 publica un article de dotze pàgines de Jean-Gabriel Gigot sobre «Trois siècles de la presse roussillonnaise», de Jean-François Brousse; «La deuxième renaissance catalane: 1916-1939», de Just Calveyrach, en el núm. 44 de *Madeloc*; «Travaux publiés par la *Revue Catalane* pendant la première période décennale: 1907-1917», de Lluís Pastre, a la *Revue Catalane*; «La Renaissance des lettres et leur propagation par la typographie en Roussillon», de Bernard de Saint-Malo, en el butlletí de la SASL del 1856. Afegim-hi tres articles importants, documentats i intel·ligents publicats per Rosine, pseudònim d'Angélique Vilacèque, a la revista *Reflets du Roussillon* el 1963 i 1964: «Depuis 1776, journaux et revues du Roussillon» (núm. 43, 1963), «Almanachs et vieilles revues, ancêtres de *Reflets*» (núm. 44, 1963) i «La fantaisie en Roussillon a connu des journaux nombreux mais souvent éphémères» (núm. 45, 1964).

Sobre premsa catalana

La premsa en llengua catalana no ha estat mai diària a la Catalunya Nord, i a les revistes ha estat sempre minoritària. Ara bé, veurem al final la importància que hi han tingut un cert nombre de revistes catalanes, o, més sovint, bilingües. No s'ha fet mai cap estudi mínimament seriós sobre aquest aspecte particular de la premsa en aquesta zona septentrional. En citarem tanmateix dos que mereixen una consideració.

El primer és el tret d'*Història de la premsa catalana*, de Torrent i Tasis que, al volum II, dedica quatre pàgines (585-589) a la Catalunya Nord. Els autors citen, sense poder-hi dedicar molt d'espai evidentment: *La Revue Catalane* (1907), *La Veu del Canigó* (1910), *Rialles* (1912), *Montanyes Regalades* (1915), *Tramontane* (1917), *La Renaissance Catalane* (1918), *L'Almanac Català Rossellonès* de la *Veu del Canigó* (1921), la *Revue Historique et Littéraire du Diocèse de Perpignan* (1921), *L'éveil Catalan* (1922), *Som!* (del casal català de Besiers, 1925), *Revista* (1927), *Revue du Roussillon* (1933), *Endavant* (1945), *Quaderns* (de gener de 1945 a maig de 1947), *L'Hora* (1945), *Opinions* (1945-47), *Proa* (1945), *La Veu de Catalunya* (1945), *Sant Joan i Barres* (1961), *Vallespir* (1927) i *Espero de Katalunjo* (en esperanto, 1905), *La Terra* (Unió de Rabassaires, 1946).

Remarcarem la preocupació dels autors de recollir els títols publicats pels moviments de l'exili al final de la Segona Guerra Mundial. Han estat en general publicacions ben efímeres i que no van sortir del cercle dels exiliats.

El segon treball és obra del col·lectiu La Nova Falç i va ser objecte d'una comunicació al Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, el 1986. A Perpinyà, com és sabut, es va celebrar l'àrea de «Mitjans de comunicació i noves tecnologies», i el col·lectiu de La Nova Falç va presentar-hi l'estudi «El

català a la premsa diària de Catalunya Nord», que consta de 15 pàgines publicades per la revista *Sant Joan i Barres* al seu número triple 97-98-99. Aquest estudi té dues parts: una llista de les revistes en català o bilingües «actualment al mercat», i unes reflexions sobre les motivacions, els temes, les dificultats, el bilingüisme, l'actitud dels lectors, així com unes propostes per a la normalització del català a la premsa de Catalunya Nord.

La llista és la següent: «*A la vora del foc*. Butlletí del Grup Cultural Català de Tesà. Bilingüe, doble columna, català/francès. *Atmosphère*. Es publica a Perpinyà. Mínima expressió en català. *Arrels*. Butlletí de l'Associació Arrels. Totalment en català. *Butlletí de la Bressola*. Totalment en català. *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et Littéraire*. Publicació de llarga història (1843). Els darrers anys inclou esporàdicament algun article en català. *Butlletí del Centre Cultural Català de Perpinyà*. Totalment en català. *Journal du GPRENC*. Butlletí del Grup Pirinenc Rossellonès Excursionista Nord-català. Inclou articles en català. *Cahiers des amis du Vieil Ille*. Revista comarcal sobre Illa i els seus voltants. Alguns articles en català. *Clam*. Butlletí del Grup Pirinenc Rossellonès. Algun article en català. *Conflent*. Contingut divers, sovint temes monogràfics. Inclou articles en català de manera irregular. *Le Courrier de Céret*. Setmanari d'informació local i general. Inclou articles en català de manera irregular. *D'Ille et d'ailleurs*. Revista trimestral, realitzada per alumnes del col·legi Pierre Fouché, d'Illa de Tet. Temes locals, amb una mica de català. *Entre Aspre i Rosselló, Pollestres*. Butlletí del Centre Cultural Català de Pollestres. Articles en francès i d'altres en català. *Font de Segre*. Publicació de l'Associació Cultural de Llo (Cerdanya). Ús important del català. *Le Hangar éphémère*. Revista semestral de creació: poesia, narració... Inclou aportacions en català. *Informa Plec*. Publicació del Centre de Recerques i Estudis Catalans i l'Aplec (Associació per a l'Ensenyament del Català). Totalment en català. *Lligam*. Butlletí publicat pel CREC —àrea territorial de Catalunya Nord del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana—. En català. *La Massana. Revue d'Histoire, d'Archéologie et d'Héraldique du Roussillon*. Inclou algun article en català, de manera irregular. *Mirall de la Vida Cultural Nord-catalana*. Publicat pel CDACC. Informa de les activitats de les associacions nord-catalanes, en català. *La Nova Falç*. Portaveu del Col·lectiu Independentista La Nova Falç. Íntegrament en català. *Nahuja: Revue de Gravure*. Inclou gravats d'artistes catalans o francesos, i algun article bilingüe. *Sant Joan i Barres*. Publicat pel Grup Rossellonès d'Estudis Catalans. Majoritàriament en català. *Terra Nostra*. Temes monogràfics sobre Catalunya Nord o la cultura catalana en general. Números en català, en francès o bé bilingües. *Le Travailleur Catalan*. Portaveu del PCF. Compta amb una rúbrica en català. Els comentaris són, precisem-ho, del col·lectiu de La Nova Falç.

Citarem, per acabar, el llibre de Ramon Felipó i Oriol *El català del nord, premsa i ràdio catalanes al Rosselló, Capcir, Vallespir, Conflent i Cerdanya septentrional*, publicat per El Llamp el 1985. És un llibre de 130 pàgines. Les publicacions hi són presentades per ordre alfabètic i de manera sumària, amb la reproducció d'una coberta o d'una pàgina. Ara bé, no distingeix sempre cla-

rament entre una publicació real o uns simples fulls informatius, com el cas d'*Arrels*, ràdio i escola altrament importants. O la *Bressola*. Posa al mateix nivell un modest butlletí interior, com el del Centre Cultural Català i una revista com *Terra Nostra*, *Sant Joan i Barres* o *Conflent*. Presenta com a publicació el catàleg de la Llibreria Catalana, l'acció de la qual és altrament de primeríssima importància, o la circular de la Federació per a la Defensa de la Llengua i la Cultura Catalanes. Presenta també com a publicació el *Diari de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada*. Després de les revistes afegeix unes pàgines sobre «Els catalans del nord a l'emigració» i encara una part amb «Calendaris, almanacs, sardanes, rifla, llibres» i acaba amb una presentació de *Truc* i de *Terres Catalanes*, dues revistes desaparegudes.

Ramon Felipó i Oriol és també l'autor, a la mateixa editorial, d'*El català al món*, del mateix estil i també sobre els mitjans de comunicació. La Catalunya Nord hi figura amb tres títols: el *Butlletí del Centre Cultural Català de Perpinyà*, cosa realment sorprenent; *La Nova Falç*, òrgan dels independentistes dels Països Catalans, i *Ràdio Arrels*.

Entre els articles dedicats a la qüestió, citem el de Xavier Fort i Bufill, al núm. 119 de *Serra d'Or* (1969), que duu el títol «*Sant Joan i Barres* i la premsa catalana al Rosselló»; la part més important és dedicada a *Sant Joan i Barres*, del GREC, i a la *Revista Catalana*, de l'IREC. El treball de Daniel Jones «Evolució de l'edició i del consum de premsa diària i setmanal d'informació general als Països Catalans (1976-1984) en relació amb la llengua», publicat a les actes del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, no dóna cap dada utilitzable sobre la Catalunya Nord.

Conclusió

No creiem poder cloure aquest estudi sense dir uns mots sobre la presència del català en els diaris francesos locals, sobre el *Punt Diari Catalunya Nord* i sobre les principals revistes d'aquest segle. El diari *Midi Libre*, que té una edició nord-catalana, va acceptar, al començament dels anys seixanta, una crònica setmanal en català bastant llarga (un quart de plana de gran format) que després va sovintejar més; durant més d'un any va publicar cada dia en forma de còmic el text de la novel·la *El cronomòbil*, amb dibuixos de Roger Taillade. El 1972 *L'Indépendant* va acceptar d'obrir una finestreta al català diverses vegades la setmana. Com que el diari entra pràcticament a totes les llars de la Catalunya Nord, podem dir que durant el curs d'aquest darrer quart de segle, amb un tiratge superior als vuitanta mil exemplars, *L'Indépendant* ha escampat més català escrit ell sol que tots els altres mitjans de comunicació reunits. Ha publicat cròniques de molts autors, alguns dels quals hi han après a escriure. Molta més gent, llegint les cròniques, hi han après de llegir el català. La temàtica, que és variada (lingüística, actualitat, crítica de llibres, espectacles, etc.), els reculls d'articles, han donat lloc a diversos llibres.

El 1986, quan se celebrava el desè aniversari de l'*Avui*, es va decidir de provar una publicació setmanal en català a la Catalunya Nord. Van ser dos res-

ponsables del *Punt Diari* de Girona que van llançar el moviment, es van manifestar un munt de col·laboradors locals i el primer número del *Punt Diari Catalunya Nord* sortia el maig del 1987. Gairebé tots els intel·lectuals del país hi col·laboraven, i bastants estudiants de la Universitat de Perpinyà hi van fer pràctiques, de manera que al cap dels anys n'han sortit veritables professionals. L'èxit del *Punt Diari Catalunya Nord* va ser fulgurant, molt superior a les esperances dels més optimistes; se'n venien diversos milers d'exemplars. Però els responsables de Girona van ser substituïts; els nord-catalans que els van succeir van fer opcions de professionalitat que van descartar primer els intel·lectuals i les entitats catalanes i van acabar descoratjant els lectors. El *Punt Diari Catalunya Nord* va esdevenir bilingüe, per acabar sent predominantment en francès, la qual cosa va allunyar-ne els darrers fidels. La publicació cessava el 1993.

Entre les revistes que han tingut ací un paper principal, hi ha primer la *Revue Catalane*, bilingüe, que va sortir del 1907 al 1921 i era l'òrgan de la Societat d'Estudis Catalans; acollia tant la recerca com la creació i l'opinió. Els seus primers motors van ser Joan Amade i Lluís Pastre; després, Carles Grandó. La Primera Guerra Mundial va treure-li l'embranchida inicial. El 1917 naixia, amb d'altres preocupacions, més literàries i artístiques, la *Tramontane*, de Carles Bauby. Aquesta revista es va obrir progressivament a la cosa catalana, en particular amb l'adveniment de la República a l'Estat espanyol, i després, al final de la Guerra Civil, amb l'exili. Ha acollit la creació tant dels nord-catalans com dels exiliats. Esdevingué irregular en envellir el seu director Carles Bauby, i va acabar desapareixent amb ell el 1971. *Sant Joan i Barres*, la revista del GREC, va començar a sortir el 1961, portant les inquietuds de la represa, donant testimoniatge de l'activitat variada de l'entitat, de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, de la introducció del català a l'ensenyament públic, publicant les obres de teatre dels autors que formen el moviment del nou teatre, els anys setanta. Fa uns anys que només publica l'*Almanac Català del Rosselló*, iniciat el 1975. *Terra Nostra*, de Ramon Gual, va néixer com a revista escolar, amb l'ambició de fomentar la recerca dels alumnes (i de la seva família) i dels mestres, sobre les tradicions, la cançó popular tradicional, les fotografies dels temps passats que conserven la memòria del país. L'editorial de la revista, que encara continua, ha publicat obres importants com la *Bibliographie roussillonnaise*, de R. Noëll; l'*Atlas de Catalunya Nord*, de Joan Becat, o el treball de Riot analitzat més amunt.